

1957

NOBEL
EDEBİYAT
ÖDÜLÜ

ALBERT
CAMUS
Sisifos Söyleni

Çeviri: Tahsin Yücel

53. BASKI

can
modern

ALBERT CAMUS
SİSİFOS
SÖYLENİ

Can Modern

Sisifos Söyleni, Albert Camus

Fransızca aslından çeviren: Tahsin Yücel

Le mythe de Sisyphe

© 1942, Éditions Gallimard, Paris

© 1997, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1997

53. basım: Temmuz 2023, İstanbul

Bu kitabın 53. baskısı 4000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: İmak Ofset Basım Yayın Anonim Şti.

Akçaburgaz Mah. 137. SK. No:12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 71320

ISBN 978-975-07-4868-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Kat: 8, 34398,

Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

ALBERT CAMUS
SİSİFOS
SÖYLENİ

DENEME

1957 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

Fransızca aslından çeviren

Tahsin Yücel

♥can

Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Yabancı, 1982

Mutlu Ölüm, 1991

Tersi ve Yüzü, 1992

Yolculuk Günlükleri, 1993

İlk Adam, 1994

Yaz, 1994

Başkaldıran İnsan, 1995

Düğün / Bir Alman Dosta Mektuplar, 1995

Sürgün ve Krallık, 1996

Düşüş, 1997

Veba, 1997

Asturya'da İsyân / Bütün Oyunları 1, 2015

Caligula / Bütün Oyunları 2, 2015

Yanlışlık / Bütün Oyunları 3, 2015

Sıkıyönetim / Bütün Oyunları 4, 2015

Adiller / Bütün Oyunları 5, 2015

Yaratma Tehlikesi, 2021

Bir Rahibeye Ağıt, 2022

İlginç Bir Vaka, 2022

ALBERT CAMUS, 1913'te Cezayir'de dünyaya geldi. Cezayir Üniversitesi'nde sürdürdüğü felsefe öğrenimini sağlık nedenleriyle yarıda bıraktı. 1938'de Paris'e gitti, ilk yapıtları *Tersi* ve *Yüzü* ve *Düğün* bu dönemde yayımlandı. Edebiyat dünyasına asıl girişini, 1942'de yayımlanan *Yabancı* adlı romanı ve *Sisifos Söyleni* adlı felsefi denemesi belirledi. Birbirini tamamlayan bu iki yapıtta, varoluşçu izler taşıyan "saçma" felsefesini geliştirdi. *Başkaldıran İnsan*, *Yaz*, *Sürgün* ve *Krallık* isimli eserleriyle hem edebiyat hem de düşünce alanlarında yetkinliğini kanıtladı. *Mutlu Ölüm* ve *İlk Adam* adlı romanları ölümünden sonra yayımlandı. 1957'de Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görülen ve bugün 20. yüzyıl edebiyat ve düşünce dünyasının en önemli adlarından biri kabul edilen Albert Camus, 1960'ta bir trafik kazasında öldü.

TAHSİN YÜCEL, 1933'te Elbistan'da doğdu. Galatasaray Lisesi'ni ve İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi (1960). Varlık Yayınları'nda çevirmenlik ve yazişleri müdürlüğü yaptı. Öykü derlemeleri, romanları, bilimsel araştırmaları ve kuramsal yazılarının yanı sıra, Balzac, Flaubert, Daudet, Gide, Simenon, France, Proust, Camus, Sartre, Malraux ve Duras gibi önemli Fransız yazarların yapıtlarını dilimize kazandıran Yücel, 1984'te Azra Erhat Çeviri Üstün Hizmet Ödülü'ne, 1997'de Fransız hükümeti Palmes Académiques Nişanı'na değer görüldü. 22 Ocak 2016'da öldü.

Bu çeviride sık sık karşılaşacakları “uyumsuz” sözcüğü okurlara biraz bulanık gelebileceği için küçük bir açıklama yapmakta yarar var. Bu sözcük, sözlük anlamı “usa, mantığa uymayan, abes, saçma, boş, anlamsız” olan *absurde* sözcüğünün karşılığı olarak kullanılmıştır. Ama *Sisifos Söyleni*’nde *absurde* sözcüğü bu anlamı aşar, insan ya da düşünce sözcüklerinin sıfatı olduğu zaman, insan açısından evrenin mantığa aykırılığını, tutarsızlığını anlamış, her şeyi olduğu gibi gören, bilinçli insan ya da düşünceyi belirtir.

TAHSİN YÜCEL

Pascal Pia'ya

“Ruhum, ölümsüz yaşamın ardından koşma,
olanaklar alanını tüketmeye bak.

PİNDAROS

Bu kitap yüzyılımızda dağınık olarak bulabileceğimiz bir uyumsuz duyarlığı ele alıyor; çağımızın gerçek anlamda tanımadığı bir uyumsuz felsefeyi değil. Bu bakımdan, bu sayfaların kimi çağdaş düşüncelere neler borçlu olduğunu belirtmekle başlamak, basit bir dürüstlük gereği. Bunu gizleme kaygısından öylesine uzağım ki bu düşüncelerin bütün yapıt boyunca anılıp yorumlandıkları açıkça görülecektir.

Ama aynı zamanda şimdiye kadar bir sonuç olarak ele alınan uyumsuzun bu denemede bir çıkış noktası olarak ele alındığını belirtmekte de yarar var. Bu bakımdan, yorumumun geçici bir yanı bulunduğu söylenebilir; yol açtığı durum konusunda şimdiden bir yargıya varılamaz. Burada düşüncenin bir sıkıntısının katıksız durumda betimlemesi yapılmıştır yalnızca. Şimdilik hiçbir metafizik, hiçbir inanç katılmamıştır içine. Bu kitabın sınırları ve tek kesin tutumu bunlar.

İçindekiler

UYUMSUZ BİR USLAMLAMA.....	19
Uyumsuz ve İntihar	21
Uyumsuz Duvarlar	29
Felsefesel İntihar	45
Uyumsuz Özgürlük	65
UYUMSUZ İNSAN	79
Don Juancılık.....	85
Oyun	93
Fetih	101
UYUMSUZ YARATIM	109
Felsefe ve Roman	111
Kirilov.....	121
Yarın-sız Yaratım	129
SİSİFOS SÖYLENİ	135
EK: FRANZ KAFKA'NIN YAPITINDA UMUT VE UYUMSUZ.....	143

UYUMSUZ BİR USLAMLAMA

UYUMSUZ VE İNTİHAR

Gerçekten önemli olan bir tek felsefe sorunu vardır, intihar. Yaşamın yaşanmaya değip değmediği konusunda bir yargıya varmak, felsefenin temel sorusuna yanıt vermektir. Gerisi, dünyanın üç boyutlu olup olmadığı, düşünce nin dokuz mu, yoksa on iki ulamı mı bulunduğu, sonra gelir. Oyundur bunlar; önce yanıt vermek gerekir. Nietzsche'nin istediği gibi, bir filozofun, saygımızı hak etmek için, başkalarına öğütlediğini önce kendisi yapması gerektiği düşünülürse, bu yanıtın önemi iyice anlaşılır, çünkü yanıt kesin davranıştan önce gelecektir. Gön lümüzle sezdiğimiz şeyler bunlar, ama aklımıza da ay dınlık gelmeleri için derinleştirilmeleri gerekir.

Bir sorunun bir başka sorundan daha önce sonuç landırılması gerektiğini neye göre kararlaştırmalı diye sorulursa, yol açtığı eylemlere göre diye yanıt veririm. Hiç kimsenin varlıkbilimsel bir kanıt uğruna öldüğünü görmedim. Önemli bir bilimsel gerçeğe varmış olan Ga lilei, bu gerçek yaşamını tehlikeye sokar sokmaz, büyük bir rahatlıkla dönüverdi ondan. Bir bakıma iyi de etti. Uğrunda yakılıp ölmeye değmezdi bu gerçek. Dünya mı güneşin çevresinde döner, güneş mi dünyanın çevresin de, hiç mi hiç önemi yok bunun. Kısacası, değersiz bir sorun bu. Buna karşılık, yaşamın yaşanmaya değmediği

düşüncesine vardıkları için ölen nice insanlar görüyorum. Çelişkin bir biçimde, kendileri için bir yaşama nedeni olan (yaşama nedeni denilen şey, aynı zamanda çok güzel bir ölme nedenidir de) düşünceler ya da düşler uğrunda ölüme giden başka insanlar görüyorum. Böylece de ivedilikle yanıtlanması gereken sorunun yaşamın anlamı olduğu yargısına varıyorum. Nasıl yanıtlamalı bunu? Tüm temel sorunlar üzerinde –kişiyi başkalarını öldürtmeye yönelten ya da onun yaşama tutkusunu on katına çıkararak sorunları söylemek istiyorum– yalnız iki düşünce yöntemi bulunabilir; La Palisse yöntemi¹ ve Don Quichotte yöntemi. Coşkunlukla aydınlığa aynı zamanda erişmemizi sağlayacak bir şey varsa, o da açıklıkla içlilik arasında kurulan dengedir. Aynı zamanda hem alabildiğine alçakgönüllü, hem de alabildiğine dokunaklı bir konuda, bilgiç, alışılmış eytişim, sağduyu ile sevecenlikten doğan, daha alçakgönüllü bir düşünce tutumuna bırakmalı yerini, bunu tasarlamak hiç de zor değil.

İntihar şimdiye kadar yalnızca toplumsal bir olay olarak ele alınmıştır. Buradaysa, tam tersine, bireysel düşünceyle intihar arasındaki ilişki söz konusu. Böyle bir edim, yüreğin sessizliğinde, tıpkı büyük bir yapıt gibi hazırlanır. İnsan kendi de bilmez bunu. Bir akşam tetiğe basar ya da kendini sulara bırakır. Bir gün bana intihar etmiş bir emlak yöneticisinden söz ederken, beş yıl önce kızını yitirdiğini, o zamandan beri çok değiştiğini, bu olayın onu “için için yediğini” söylemişlerdi. Bundan daha uygun bir sözcük bulunamaz. Düşünmeye başlamak, için için yenmeye başlamaktır. Bu başlangıçlarda toplumun fazla bir etkisi yoktur. Kurt insanın yüreğindedir.

1. Fransızcadaki “vérité de La Palisse” La Palisse gerçeğine gönderme. “Ölmesinden çeyrek saat önce yaşıyordu gibi”, söylenmesi gülünç olacak kadar açık gerçek. (Ç.N.)

Yürekte aramak gerekir onu. Yaşam karşısında uyanıklıktan ışık dışına kaçışa götüren bu ölümcül oyunu izlemek ve anlamak gerekir.

Bir intiharın pek çok nedeni vardır, genel olarak da en çok göze çarpanları en etkenleri olmamıştır. İnsanın bir düşünce sonucu intihar ettiği enderdir (ama bu varsayımı da konu dışında bırakmamak gerekir). Bunalımı başlatan şeyi denetleyebilmek hemen her zaman olanaksızdır. Gazeteler sık sık “gizli kederlerden” ya da “iyileşmez hastalıklardan” söz eder. Geçerlidir bu açıklamalar. Ama o gün umutsuz kişinin bir dostu kendisiyle ilgisiz bir tavırla konuşmuş mudur, konuşmamış mıdır, bilmek gerekir. Suçludur o. Çünkü böyle bir davranış henüz askıda bulunan tüm hınçları, tüm bıkkınlıkları hızlandırma-ya yetebilir.¹

Ama aklın hangi dakikada, hangi davranışla ölümü seçtiğini saptamak güç olsa bile, eylemin gerektirdiği sonuçları bu eylemin kendisinden çıkarmak o kadar güç değil. Kendini öldürmek, bir anlamda, melodramlarda olduğu gibi içindekini söylemektir. Yaşamın bizi aştığını ya da yaşamı anlamadığımızı söylemektir. Ama örneklemeleri fazla ileri götürmeyelim de bilinen sözcüklere dönelim. Yalnızca “çabalamaya değmez” demektir kendini öldürmek. Yaşamak, hiçbir zaman kolay değildir kuşkusuz. Birçok nedenlerden dolayı yaşamın buyurdıklarını yapar dururuz, bu nedenlerin birincisi de alışkanlıktır. İsteyerek ölmek, bu alışkanlığın gülünçlüğü- nün, yaşamak için hiçbir derin neden bulunmadığının, her gün yinelenen bu çarpınmanın anlamsızlığının, acı

1. Sırası gelmişken, bu denemenin görel niteliğini de belirtelim. İntihar gerçekten de çok daha onurlu görüşlere bağlanabilir. Örnek: Çin devriminde protesto intiharları diye adlandırılan politik intiharlar. (Çevirmenin olduğu belirtilmeyen dipnotların tümü yazarındır.)

çekmenin yararsızlığının içgüdüyle de olsa benimsenmiş olmasını gerektirir.

Varlığı yaşaması için zorunlu olan uykudan yoksun bırakan bu çok önemli duygu nedir? Kötü nedenlerle de açıklansa, açıklanabilen bir dünya bildik bir dünyadır. Buna karşılık, birdenbire düşlerden, ışıklardan yoksun kalmış bir dünyada insan kendini yabancı bulur. Yitirilmiş bir yurdun anısından ya da adanmış bir toprağın umudundan yoksun olduğu için, bu sürgünlük çaresizdir. İnsanla yaşamı, oyuncuyla dekoru arasındaki bu kopma, uyumsuzluk duygusunun ta kendisidir. Sağlam insanlar arasında bile kendi intiharını düşünmemiş bir kimseye rastlanamayacağına göre, bu duyguyla hiçliği istemek arasında dolaysız bir bağ bulunduğu fazla açıklama yapılmadan da benimsenebilir.

İşte bu denemenin konusu, uyumsuz ile intihar arasındaki bu bağıntı, intiharın uyumsuz için tam olarak hangi ölçüde bir çözüm olduğudur. Hileye kaçmayan bir insanın eylemi –doğru bildiğine göre ayarlaması gerektiği– ilke olarak benimsenebilir. Öyleyse davranışını var olmanın uyumsuzluğu konusundaki inancı yönetmelidir. Böyle bir sonuç, anlaşılmaz bir koşulun en kısa zamanda bırakılmasını gerektirir mi, gerektirmez mi? Bu soruyu yapmacık içlenmelere kapılmadan, açık açık sormak haklı bir merakın sonucudur. Ama, söylemek bile fazla, ben burada kendi kendileriyle uzlaşmaya hazır insanlardan söz ediyorum.

Açık terimlerle ortaya konulunca, bu sorun aynı zamanda hem basit hem de çözülmez görünebilir. Yanlış olarak, basit soruların basitlikte kendilerinden geri kalmayan yanıtlar getirdikleri, açıklığın açıklığı gerektirdiği tasarlanır. Deneye başvurulmadan ve terimlerin yerleri değiştirilerek bakılınca, insanın kendini öldürmesinde de, öldürmemesinde de felsefe açısından yalnız iki çö-

züm varmış gibi görünür; biri evet, öteki hayır. Ama nerede? Herhangi bir sonuçta karar kılmadan, durmamacasına soru soranların da hakkını vermek gerekir. Pek de alay etmiyorum burada; çoğunluk söz konusu. Hayır yanıtını verenlerin, evet diye düşünüyormuş gibi davrandıklarını da unutmuyorum. Nietzsche'nin değer ölçüsünü benimsersek, şu ya da bu biçimde, evet diye düşünüyorlar demektir. Buna karşılık, intihar eden kişilerin yaşamın anlamından kuşku duymadıkları da çok olur. Bu çelişkiler sürekli. Hatta mantık özleminin en çok duyulduğu bu noktada, görülmedik ölçüde canlı oldukları bile söylenebilir. Felsefe kuramlarını bu kuramları yapanların davranışlarıyla karşılaştırmak beylik bir şey, ama yazının malı olan Kirilov, söylenceden doğan Peregrinos,¹ varsayımdan gelen Jules Lequier bir yana bırakılırsa, yaşamın bir anlamı bulunduğunu yadsıyan düşüncülerden hiçbirinin, mantıklarını yaşamayı da yadsıma-ya kadar götürmediğini söylemek gerek. Schopenhauer'in çok zengin bir sofraya başında intiharı övdüğünü sık sık anlatıp gülerler. Şakaya alınacak hiçbir şey yok bunda. Acıklıyı ciddiye almamak o kadar da ağır bir şey değil ama bu tutumu benimseyen kişi hakkındaki yargıyı eninde sonunda tutumun kendisi verir.

Öyleyse, bu çelişkiler ve belirsizlikler karşısında, yaşama konusundaki kanı ile onu bırakmak için yapılan edim arasında hiçbir ilişki bulunmadığına mı inanmalı? Hiçbir şeyi büyütmeylem. Bir insanın yaşama bağlanışında dünyanın tüm düşkünlüklerinden daha güçlü bir şey vardır. Bedenin yargısı, aklın yargısından hiç de aşağı değildir, beden de yok oluş karşısında geriler. Düşünme

1. Peregrinos'a özenen bir adamdan, bir savaş sonrası yazarından söz edildiğini işitmiştim: Bu adam, yapıtına dikkati çekmek için, birinci kitabını bitirince intihar etmiş. Dikkati çekmiş, ama kitabı beğenilmemiş.

alışkanlığını edinmeden yaşamaya alışırız. Bizi ölüme her gün biraz daha yaklaştıran bu koşuda, bedenin bu önlenmez önceliği sürüp gider. Kısacası, bu çelişkinin özü “sıvışma” diye adlandıracağım şeydedir, çünkü Pascal’ın anladığı anlamdaki oyalanmadan hem daha az hem de daha fazladır. Bu denemenin üçüncü konusu olan ölümcül sıvışma umuttur. “Hak edilmesi” gereken bir başka yaşam umudu ya da yaşamın kendisi için değil de onu aşan büyük bir düşünce için, en yüce olan için yaşayanların hilesi, ona bir anlam verir ve ona “ihamet eder”.

Her şey işi karıştırıyor böylece. Buraya kadar sözcükler üzerinde oynanılması, yaşama bir anlam vermeyi yadsımanın ister istemez yaşamın yaşama çabasına değmediğini söylemeye götürdüğüne inanılıyormuş gibi davranılması boşuna değil. Gerçekte, bu iki yargı arasında zorunlu hiçbir ölçü yok. Ne var ki şimdiye kadar belirtilen karışıklıklara, kopmalara, tutarsızlıklara kapılarak yolumuzu şaşırırmaktan kaçınmamız gerek. Her şeyi bir yana atıp dosdoğru gerçek soruna yönelmek gerek. Yaşam yaşanmaya değmediği için insan kendisini öldürür, işte bir gerçek kuşkusuz, ama kısır bir gerçek, çünkü fazlasıyla açık. Ama yaşamaya yöneltilen bu aşağılama, içine daldırıldığı bu yalanlama, hiç anlamı olmamasından mı geliyor? Uyumsuz olması, umut ya da intihar yoluyla kendisinden sıyrılmayı mı gerektiriyor? Geri kalan her şeyi bir yana atmalı ve bu konuyu gün ışığına çıkarmalı işte, bunu izlemeli, bunu açıklamalı. Uyumsuz ölmeyi mi buyurur, tüm sorunlardan önce bu sorunu ele almak, bunu yaparken de tüm düşünce yöntemlerinin, ereksiz us oyunlarının dışında kalmak gerek. “Nesnel” düşüncenin ne yapıp yapıp her soruna karıştırdığı tinbilimin, ince ayrımların, çelişkilerin bu araştırmada, bu tutkuda yeri yok. Yalnızca haksız, yani mantıklı bir düşünce gerek ona. Bu da kolay bir şey değil. Mantıklı olmak her

zaman kolaydır. Sonuna kadar mantıklı olmaksızın, neredeyse olanaksız bir şey. Kendi ellerinden ölen insanlar böylece duygularının eğimini sonuna kadar izlerler. İntihar üzerinde düşünmek, beni ilgilendiren biricik sorunu ortaya atmak olanağını veriyor bana; ölüme kadar süren bir mantık var mıdır? Bunu ancak kaynağını belirttiğim uslamlamayı, düzensiz tutkuya kapılmadan, yalnız açıklığın ışığında sürdürmekle bilebilirim. Bu da benim uyumsuz uslamlama dediğim şey. Birçokları başladılar buna. Ama, bağlı kaldılar mı, şimdilik bilmiyorum.

Karl Jaspers, dünyayı birlik içinde kurmanın olanaksızlığını belirterek "Bu sınırlama, kendi kendime getiriyor beni, ancak belirlemekte kaldığım nesnel bir görüş açısının ardına çekilemeyeceğim yere, kendi kendimin de, başkasının yaşamının da benim için artık nesne olmadığı yere getiriyor," diye haykırdığı zaman, düşüncenin sınırlarına ulaştığı bu ıssız ve susuz yerleri anar. Başka birçoklarından sonra. Başka birçoklarından sonra, evet, kuşkusuz, ama başkaları buradan çıkmakta ne kadar acele etmişlerdir! Düşüncenin bocaladığı bu son dönemece birçok insan varmıştır, hem de en alçakgönüllüleri. Bu kişiler o zaman en değerli şeylerinden, yaşamlarından vazgeçiyorlardı. Başkaları, düşünce prensleri de vazgeçtiler, ama düşüncelerinin intiharında, düşüncelerinin en arı ayaklanmasında gerçekleştirdiler bu el çekişi. Oysa gerçek çaba burada elden geldiğince fazla kalmak, bu uzak bölgelerin abartılı bitkilerini yakından incelemektir. Direnç ile açık görüşlülük, uyumsuzun, umudun ve ölümün birbirlerine karşılık verdikleri bu insandışı oyunun ayrıcalıklı izleyicileridir. O zaman us, bu hem ilkel hem de alabildiğine incelmış dansın betilerini daha örneklemeden ve daha kendisi yaşamadan da çözümlenebilir.

